

El Primer de Maig de 1890 i el Camp de les Carolines, per Júlia Costa

Júlia Costa, mestra, humanista i escriptora.

El Primer de Maig de 1890 ens pot servir per examinar la profunditat i característiques del moviment dels treballadors en aquella època, tot just als inicis dels moviments obrers. En general hi havia diferents tendències, sovint enfrontades, però un grau d'organització remarcable. La celebració a Catalunya encara és poc coneguda i sovint es menciona tan sols la de Barcelona. El fet és que als nuclis comarcals amb treballadors industrials els moviments obrers eren molt importants. Les tendències eren ja l'anarquisme, el sindicalisme representat per les Tres Classes de Vapor, i el socialisme. La celebració de Barcelona s'ha minimitzat de forma interessada en la documentació posterior. Va ser una mena de prova sobre les possibilitats de la unitat dels treballadors, va incrementar la pugna entre anarquisme i socialisme i, al capdavant, per motius diversos, es van radicalitzar les diferents posicions.

Es volia superar el capitalisme i orientar la producció d'una altra manera, més justa i humana. Quedaven una mica lluny els plantejaments utòpics de la primera meitat del XIX. Es parlava ja d'una conquesta del poder, realitzada pas a pas des de la legalitat constitucional. Cada país va fer un camí una mica diferent. A Alemanya es va formar un partit demòcrata-social important mentre que a Anglaterra s'evolucionava en el camp sindical vers el laborisme i adquiria importància la Societat Fabiana. Hi havia grans diferències entre el Partit Obrer Belga, partidari de la descentralització a causa del tema dels flamencs i els valons. A Espanya tenien un cert pes els criteris autoritaris assimilats pel Partit Socialista de Pablo Iglesias. El socialisme francès estava fragmentat. A Catalunya les Tres Classes de Vapor (aplegava tres oficis del tèxtil, d'aquí ve el nom) era possibilista, descentralitzador i, segons l'opinió dels sectors més combatius, s'anava tornant excessivament moderat.

Alemanya va ser pionera en tots aquells moviments. La política repressiva de Bismarck va aconseguir declarar el socialisme alemany fora de la legalitat. El 1890, amb la caiguda de Bismarck, Guillem II va derogar aquesta prohibició. Sense perdre objectius revolucionaris se cercaven estratègies adients. El 1891 es va endegar programa d'Erfurt, seguiment les tesis marxistes. No va ser així a França on existia una més gran divisió. En general s'ensopegava amb molts obstacles com ara la divisió ideològica o la manca d'una autoritat superior. Tot plegat va motivar el 1899 la creació de la Segona Internacional. Rússia aleshores estava al marge, a causa de l'absolutisme dels tsars i la lenta industrialització. Allà no es va celebrar el Primer de Maig fins al 1891 i de forma molt modesta. No hi havia, encara, moviments de masses.

Existien encara tendències utòpiques, possibilistes. El model alemany s'adaptava als diferents països. Bèlgica insistia en la descentralització i la llibertat de l'individu i del grup i en l'emancipació de l'obrer com a classe. A Àustria-Hongria Víctor Adler, intentava conjugar el socialisme amb una aplicació que solucionés problemes estructurals dels pobles eslaus oprimits. La Segona Internacional es va constituir en un clima de llibertat important per tal de respectar les diverses vies vers el socialisme. Les diferents tendències, que es poden trobar a qualsevol època, enfrontaven el dogmatisme amb la llibertat.

Tot i que les circumstàncies polítiques eren diferents hi ha alguna semblança entre Catalunya i el cas anglès pel que fa a unes posicions socialitzants, realistes. A partir de 1890 la cosa canviarà, predominarà l'anarquisme extremista a causa de la repressió indiscriminada i la intransigència de la patronal. A Anglaterra trobem quatre característiques, més elaborades que en altres països: una Federació social-democràtica, marxista, la Lliga Socialista que aplegava els anarquistes, la creació de la Societat Fabiana, més moderada, que apostava per l'evolució, i les *Trade Unions*, molt poderoses. L'any 1893 es va fundar el Partit independent del Treball, a la llarga tot confluiria en el laborisme, amb un sentit pràctic i ètic a la vegada. El 1890 encara existien tendències diferents.

Necessitat d'una organització internacional

La Primera Internacional, Associació Internacional de Treballadors, es va fundar a Londres el 1864 però s'aniria esllanguint i es dissoldria el 1876. Es va traslladar a Nova York el Consell General, radicat fins aleshores a Londres. Bakunin era la figura més rellevant i havia estat exclòs en enfront de Marx. Va representar, de fet, el trencament entre partidaris d'una centralització forta i els federalistes. Hi ha autors que creuen que el trasllat a Nova York va ser provocat per Marx per tal d'evitar el control dels rivals. El 1876, al Congrés de Filadèlfia, es va dissoldre el Consell General. Tot i el relatiu fracàs dels intents d'unitat continuava vigent la necessitat d'organització. L'any 1881 a Suïssa es va celebrar un Congrés per mirar d'establir una coordinació socialista, va ser interessant però no es va quedar en res. A Alemanya hi havia encara molta repressió i pel que fa a Espanya en alguns casos no tenim ni tan sols els noms dels participants, per por de les represàlies.

El 1883 es fa un Congrés a París. S'insisteix en la demanda de la jornada de vuit hores i es veu necessària una legislació internacional amb aquesta reivindicació. Es va proposar el centenari de la Revolució Francesa per endegar un nou Congrés a la mateixa ciutat. El 1888 es va fer una nova reunió a Londres, es van excloure els socialistes i es va generar malestar. Tot plegat va provocar que hi hagués dos Congressos a París, el 1889, tots dos amb la mateixa intenció: crear una Internacional Obrera, impulsar la confecció d'una legislació obrera i impulsar la lluita per a la jornada de vuit hores. Representaven l'homogeneïtat marxista per un costat i el possibilisme francès i anglès per l'altra banda. Va haver-hi intents d'unificació que no van reeixir.

Els Partits Socialistes es van trobar a la Sala Petrelle, es van aplegar 391 delegats, amb destacats dirigents de l'època, entre els quals els gendres de Marx. Entre els anglesos, hi trobem William Morris. Al carrer Lancry es reunia l'altre grup, amb més de 600 delegats, la majoria francesos, i amb elements destacats del sindicalisme català, de les Tres Classes de Vapor. Hi van assistir participants d'Itàlia, nord-americans i d'altres, però va tenir més pes l'altre per la categoria dels assistents i pel fet que comptava amb més països representats malgrat tenir menys participants.

Es va valorar la diversitat, no s'intentava intervenir directament en la vida dels partits nacionals i es va respectar l'autonomia de cadascú. Es va intentar actuar amb realisme, recordant els problemes de la Primera Internacional. De fet, les conclusions dels dos congressos van ser molt semblants: la demanda de la jornada de vuit hores, sobretot. La crida a la celebració del Primer de Maig va ser una proposta dels reunits a la Sala Petrelle.

En la darrera sessió es va passar a votació una resolució que demanava organitzar una gran manifestació internacional en tots els països i ciutats a la vegada, per intimidar els poders públics i fer força per demanar la jornada de vuit hores i aconseguir d'altres reivindicacions. La data l'havia triat el moviment obrer nord-americà, tot i que hi havia propostes d'Austràlia anteriors, proposant una data d'abril. El primer de maig era una data popular, recordava les jornades de Chicago de 1886, que havien acabat amb l'execució dels líders anarquistes. Als Estats Units ja hi havia una llei que acceptava les vuit hores però s'aplicava molt poc. El Primer de Maig, als Estats Units, era el dia en què es renovaven els contractes, els llogues i els arrendaments i es podien establir noves condicions. Els patrons no podien argumentar que es trencaven els pactes, ja que era el moment de renovar-los.

El Primer de Maig de 1886 als Estats Units es van registrar més de 5000 vagues, 340000 vaguistes, i diversos rams van imposar la jornada de vuit hores i alguns fins i tot, a més a més, augments de salari. D'altres van aconseguir reduccions d'horari significatives. Tot plegat es va enterbolir pels greus incidents de Chicago on les condicions eren molt dures. Passat el Primer de Maig van continuar 40000 obrers en vaga. Va haver-hi enfrontaments amb la policia, amb sis morts, cinquanta ferits i moltes detencions.

L'impacte va ser molt important. Enmig dels aldarulls es va llençar una bomba a la policia, que va

provocar seixanta baixes. Vuit policies van morir. Molts obrers, més de cinquanta, van ser ferits mortalment. Les detencions van ser massives i en el procés de Chicago, es van condemnar els líders més rellevants, aprofitant la repressió per tallar el cap, literalment, del moviment obrer. Amb els anys es va saber que l'autor de l'atemptat era un anarquista alemany que va fugir. Els condemnats no tenien res a veure amb l'atemptat. Un dels condemnats, Parsons, que havia escapat, es va presentar per compartir la sort dels companys.

El 20 d'agost es va dictar sentència, Albert Parsons, George Engel, August Spiez, Adolph Fischer, Michael Schwab i Samuel Fielden, van ser condemnats a la forca. A Schwab i Fielden els van commutar la mort per cadena perpètua. Va haver-hi un recurs però pel setembre es van confirmar les penes de mort. El governador, Oglesby, no va permetre que les famílies visitessin els condemnats, van matar-los l'onze de novembre de 1887, són els *màrtirs de Chicago*. Era doncs una data que resumia la solidaritat obrera, l'esperit de sacrifici i de reivindicació. El 1893 es va fer una revisió del procés, els qui eren a la presó van ser alliberats i els morts... rehabilitats públicament.

D'altres resolucions preses a París van ser: la unitat del moviment socialista, l'organització de congressos internacionals, la demanda d'una legislació internacional del treball, la reglamentació de la jornada de dia, de nit, dels festius, i la millora de les condicions laborals dels adults, dones, infants. També es va demanar la vigilància dels tallers de les grans i petites indústries, es van especificar les característiques dels mitjans i formes d'aconseguir reivindicacions, i es va demanar l'abolició exèrcits permanents, l'armament general del poble, així com la necessitat de l'acció econòmica i política. Hi va haver molta influència nord-americana amb aportacions de francesos, belgues, alemanys, es demanaven uns ideals col·lectius i universals. Es començava a preparar el Primer de Maig de 1890, es preveia que tindria unes grans dimensions i que superaria qualsevol manifestació anterior.

La societat catalana a l'entorn de 1889

La societat catalana es trobava en procés de transformació. S'abandonava el semi feudalisme agrari de forma progressiva, es creaven els moviments de masses, s'estenia el maquinisme, es desenvolupava el coneixement científic i la industrialització dels sectors urbans. Els problemes eren semblants als de la resta d'Europa però sense un centre de poder polític efectiu i amb un gran desfasament amb la situació de la resta de l'Estat Espanyol.

La població havia crescut força. En una primera empenta, fins a finals del segle XIX i en una altra, molt espectacular, fins a final de segle. La lluita contra la mortalitat es beneficiava d'una classe mèdica formada a l'estranger. El doctor Piguillem, per exemple, va introduir la vacuna de la verola. També es propagava una tendència a la restricció de naixements, procedent de França. La immigració encara era relativa, malgrat l'Exposició de 1888 i resultava poc rellevant. Per altra banda s'emigrava força a Amèrica i la població havia minvat a causa dels efectes de les guerres carlistes, sobre les quals encara tenim dades poc fiables.

Algunes comarques, sobretot muntanyenques, tenien un poblament molt escàs. Determinades zones lleidatanes i gironines perdien població. Però aquesta creixia en el litoral, en algunes comarques tarragonines i en altres comarques com el Bages o l'Urgell, amb zones més industrialitzades o on s'intensificaven alguns conreus. No hi havia epidèmies tan fortes com les antigues però algunes van tenir un fort impacte, com ara el còlera de 1885. Les grans ciutats, Barcelona i València, creixien força. La segona ciutat del Principat en nombre d'habitants continuava sent Reus però també guanyaven pes Sabadell, Manresa, Mataró, Badalona o Terrassa. A totes elles seria molt important el Primer de Maig.

La Restauració monàrquica, que havia provocat una certa estabilitat, es va realitzar el 1874. Va ser l'època de la febre d'or, de l'increment de la indústria tèxtil. La manca de primeres matèries va fer que

no arrenqués la metal·lúrgia però ens trobem grans indústries, com ara la Maquinista. També es desenvolupa la indústria química, el transport i el camp de les entitats bancàries. Creixia la burgesia però les millores se sostenien damunt d'unes condicions molt dures per als treballadors que patien una repressió constant, la manca de la llibertat de premsa, l'empresonament i l'execució i deportació a les Filipines dels militants més compromesos. No hi havia protecció per als obrers i la situació era pitjor a les comarques que a la ciutat. I molt pitjor per a les dones i els infants que per als homes adults.

Alguns textos de l'època, escrits per persones preocupades per la situació laboral de les classes populars ens expliquen com es començava a treballar als sis o set anys, en unes condicions deplorables i durant unes jornades de dotze a catorze hores, amb l'afegit de què a molts indrets calia caminar cinc o sis quilòmetres per tal d'arribar a la fàbrica. Si a Barcelona i la seva rodalia la situació era dolenta, a les comarques era encara pitjor. Les dones i els infants guanyaven menys que els homes i les dones no tenien accés a cap càrrec rellevant.

A la mala alimentació s'hi sumava el problema de l'habitatge, l'amuntegament, el concepte feudal de l'empresa per part dels amos. Es fomentaven diferències entre els mateixos obrers, els operaris guanyaven poc més que la mà d'obra no qualificada però es creien d'una categoria superior. A tot plegat s'hi va sumar la crisi de la fil·loxera, al camp, la gent no va tenir ajudes oficials i es va haver d'espavilar, cosa que va motivar una certa solidaritat entre els afectats i la cerca de solucions que beneficiessin tothom.

La Restauració va incrementar el caciquisme. Les llistes s'omplien de noms imaginaris o de difunts, les tupinades eren habituals davant de la indiferència i resignació de la població, que no veia sortida a la corrupció generalitzada. Escriptors com Pardo Bazán incideixen en la brutalitat amb la qual es controlava l'electorat. A la novel·la *Fortunata y Jacinta*, quan Jacinta fa el viatge de noces amb el seu marit visita una fàbrica tèxtil catalana i la commou la miserable vida de les pobres treballadores.

Valentí Almirall i d'altres van denunciar la situació i fins a primers de segle, amb gent com el doctor Robert, no s'intentaria controlar la situació. El tema catalanista emergia, amb l'habitual menyspreu i susceptibilitat hispànics. Valentí Almirall titllava els moderats de la Renaixença de *Sants Innocents*. Són els que van fundar la Lliga de Catalunya, culturalment van fer una feina rellevant però van significar un retrocés per a les aspiracions de les masses populars. El 1890 s'aconseguia el sufragi universal dels homes, amb el govern Sagasta.

Preparació del Primer de Maig i Fets de Manresa

Pel gener de 1890 van començar els preparatius del Primer de Maig, que coincidirien amb les vagues solidàries a causa dels fets de Manresa. Les Tres Classes de Vapor tenia ja 21.000 afiliats. Els aliments s'encarien, es feia molta especulació amb la necessitat. La majoria de la premsa, conservadora i paternalista, advertia sobre *els perills* dels moviments obrers.

Els Fets de Manresa van tenir lloc quan els treballadors de la fàbrica *Els Dolors* van presentar una proposta per a millorar les condicions laborals. Els havien reduït els salaris a causa de l'increment de la competència però no es parlava de tornar als sous anteriors, mentre que les peces havien augmentat la longitud. Les jornades de treball anaven de les cinc del matí a les vuit del vespre. La resposta va ser contundent i negativa i es va produir un locaut, recolzat per diferents empresaris.

El Sindicat va iniciar una vaga de solidaritat i el 27 de març es van reunir molts obrers al Camp de les Carolines, a Barcelona, amb la participació d'un nombre important de dones. Fins i tot el governador, Luis Antúnez i el clergat, van donar suport als treballadors. Es va parar a moltes poblacions i a Barcelona va impressionar l'aturada de Can Batlló. Cada dia es reunien al Camp de les Carolines i allà es van realitzar molts mítings. Hi havia un corrent contrari a la direcció de la vaga. Els anarquistes no volien continuar la

vaga, ja que la consideraven estèril.

El dia 29, a les Carolines, es van reunir 5000 persones tot i que les dades no són del tot fiables. Es va acceptar un termini de vuit dies per negociacions, la formació d'una comissió negociadora, per tal de tornar a la feina el dilluns següent. Però els fabricants no acceptaven les negociacions. Es van signar uns acords que van provocar entusiasme a Manresa. Però els fabricants de Manresa van acomiadar treballadors, continuaven tractant malament les dones i no es respectaven pactes sobre horaris i salaris. Hi va haver un nou míting de protesta, i la intervenció del governador, Antúnez, que va fer respectar els acords. Més de 50000 treballadors s'havien mantingut en lluita. Tot plegat palesa una maduresa sindical remarcable.

La premsa publicava extractes de manifestos apareguts a França amb enumeració de millores i la demanda d'una legislació internacional. Es demanava, en resum:

-Jornada de vuit hores, com a màxim, prohibició del treball als infants menors de catorze anys, i la reducció a sis hores des dels catorze anys als divuit, la supressió treball de nit quan no fos imprescindible. Es demanava la prohibició del treball de dones en indústries perilloses i la supressió del treball de nit per a les dones i joves de menys de divuit anys.

-També es demanava un repòs de trenta-sis hores setmanals com a mínim, així com la supressió d'intermediaris o del pagament en espècie, de les cooperatives patronals, i de les agències de col·locació. Es demanava la vigilància dels tallers i indústries per parts d'inspectors pagats per l'Estat, la meitat dels quals, almenys, triats pels obrers.

A Madrid, per por de la poca participació, la manifestació es va passar al dia 4, diumenge, però no així a Barcelona. La proposta es va estendre a diferents punts del Principat i el País Valencià. Es van cursar avisos als capitans generals, les tropes havien d'estar preparades del 30 abril al 8 de maig. La divisió continuava, alguns sectors tan sols s'adherien a la celebració, d'altres volien una vaga indefinida fins a aconseguir vuit hores. Les Tres Classes de Vapor, que al principi no estava d'acord amb la manifestació, va acabar per donar-li suport.

Després del Primer de Maig

El programa del Primer de Maig comptava amb un míting breu, al teatre Tívoli. Després s'aniria cap al Govern Civil, passant per la Rambla i el Passeig de Colon, amb una bandera roja amb el lema: 'Manifestació universal obrera del Primer de Maig'- Jornada de vuit hores! Tot es va esdevenir segons el que s'havia acordat, des del Tívoli, on van intervenir diferents oradors, es va seguir el camí previst pels carrers de la ciutat però mancava gent per al servei d'ordre. En passar per capitania es va saludar el Capità General, Blanco, que s'havia compromès a no treure tropes al carrer. Luis Antúnez, visiblement emocionat, els va dirigir unes paraules i va rebre molts aplaudiments així com l'alcalde, Fèlix Macià. Les dades numèriques ens situen entre vint mil i cinquanta mil participants.

Per la tarda hi va haver una nova reunió a les Carolines. Els sectors més radicals, que optaven per la vaga indefinida, van decidir reunir-se el dia 2 pel matí i organitzar la resistència. La importància psicològica per al moviment obrer havia estat molt important, a Catalunya i a Europa. Amb l'actuació dels sectors més radicals, tot es va complicar, van sortir les tropes, hi va haver un enduriment de les vagues i les repressions, i registres domiciliaris.

Es va tornar a negociar el 4 de maig. La majoria de diaris alarmaven els lectors sobre els perills i els desordres. Hi va haver noves detencions i un atac al director de *La Tramontana*, únic diari anarquista i d'esquerra, Josep Lluнас a qui com a motiu deien *Lo dimoni gros*. El general Blanco va fer de mitjancer

en el conflicte i el dia 12 de maig tot semblava haver acabat, entre ombres i llums. Malgrat tot, les relacions laborals ja no serien el mateix, tot i que les reformes van ser relatives, tímides i es pot dir que miserables.

La premsa es movia en esquemes burgesos i paternalistes, fins i tot publicacions com *L'Esquella de la Torratxa* insistien en coses com ara el caràcter familiar de l'obrer català i la seva poca tirada a seguir idees arrauxades que venien *de fora*. El govern de l'estat tornaria al conservadorisme habitual i a l'anticatalanisme visceral i recurrent. A la pràctica la jornada es va reduir, a tot estirar, a les 10 hores i encara a partir de les vagues de 1913. La Vaga de la Canadenca (1919) va aconseguir-ho però no es va fer extensiu a tot arreu. Tampoc a altres països europeus la reducció de l'horari va ser general.

La situació de la dona en la indústria, tèxtil sobretot, va ser encara molt dolenta durant dècades, no tenia possibilitats de promoció, els seus caps o encarregats eren homes i el descans en els períodes nocturns no es va respectar. Així mateix els catorze anys com a inici en el treball, tampoc es va fer efectiu. Seria un procés desigual i complicat, les diferències també existien a nivell de Barcelona en comparació amb els altres centres comarcals o les colònies, tot i que allà es comptava amb alguns avantatges relatius i sempre lligats a la dependència dels amos. Avui a molts països encara es treballa en règim d'esclavatge o semi esclavatge, com és ben conegut, el mateix pel que fa al treball infantil, sovint necessari per a la subsistència familiar.

El Camp de les Carolines

Moltes trobades d'obrers, per preparar el Primer de Maig però també abans, amb motiu de solidaritzar-se amb Manresa, van tenir lloc al Camp de les Carolines. Els diaris en parlen sovint i es remarca la gran participació femenina, cosa que no es palesa en els gravats que inclou la premsa. De vegades la descripció del sexe femenina ratlla la frivolitat, noies alegres, boniques, amb cistellets on porten el dinar...

Aquest Camp de les Carolines era una gran zona del Paral·lel, avinguda que es trobava a mig urbanitzar. Sembla que el propietari era molt reticent a cedir el terreny on hi havia magatzems que llogava i per on encara passaven el torrent de Laurel i el de la Creu de Molers, que calia soterrar. Les descripcions ens parlen de la presència, en un angle, de la gran església de Santa Madrona, acabada d'estrenar i encara sense campanar.

El Camp devia anar, més o menys, des del carrer de Manso al d'Aldana, hi havia poques cases construïdes i zones que semblaven gairebé rurals però també indrets on s'aplegaven marginats. El nom de *Carolines* és possible que fos popular, relacionat amb el conflicte d'aquelles illes, un tema que sortia sovint a la premsa i que fins i tot va recollir Ferrer i Codina en una obreta de teatre popular que es representava precisament en aquells anys i on es fa un joc de paraules entre el nom de les illes i el de la protagonista.

Les colònies espanyoles es trobaven en perill i les illes ja havien ocasionat una mena de conflicte internacional l'agost de 1885, per resoldre el qual va haver d'intervenir fins i tot el Papa Lleó XIII, qui va reconèixer la sobirania espanyola. Després de la pèrdua de les darreres colònies Espanya va acabar per vendre les Carolines a Alemanya. Les illes serien ocupades pel Japó i posteriorment conquerides pels Estats Units fins que no es van proclamar independents. De forma seriosa o en broma, el tema de les illes, en aquell 1890, era molt actual i popular.

Jean Genet, que va compartir els ambients marginals barcelonins durant els anys vint, menciona en alguns dels seus textos com a *carolines* els homosexuals transvestits i abillats a l'andalusa i sembla que és aquest un nom que encara se'ls aplica en alguna part d'Andalusia. Genet explica una processó que fan les *carolines* des del Paral·lel fins a la Rambla per anar a portar flors a una vespasiana (urinari públic) destruït per una bomba en un atemptat i que era un lloc de trobada entre els homosexuals i els soldats de

les moltes casernes de la zona. Però Genet ja ens situa en un context molt diferent, el dels anys vint, tot i que tampoc no es pot descartar que alguna part d'aquell camp fos, en algun moment, un indret d'intercanvis sexuals o de trobades marginals.

El Camp de les Carolines va desaparèixer a finals de segle, l'alcalde Collaso i Gil va tirar pel dret i va expropiar el terreny, va connectar els torrents a la xarxa de clavegueram, es va poder aplanar i urbanitzar el Paral·lel, no sense dificultats. *Carolina* és també el nom d'algunes plantes arbustives i pot ser una derivació de *cargolina*. En tot cas, com pel que fa al nom popular de Poble-sec, ens movem en el camp de les especulacions i les hipòtesis.

Referències

Badenas, Miquel. (1998). *El Para·lel, història d'un mite*. Barcelona: Pagès.

Ferrer Joaquim. (1972). *El Primer "1r de maig" a Catalunya*. Barcelona: Nova Terra.

Genet, Jean. (1993). *Diari del lladre*. Barcelona: Edicions 62.